

Nr 20.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen med förslag till lag om ändrad lydelse av 15 kap. 3 § rättegångsbalken; given Stockholms slott den 14 januari 1916.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om ändrad lydelse av 15 kap. 3 § rättegångsbalken.

Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Berndt Hasselrot.

Förslag

till

Lag**om ändrad lydelse av 15 kap. 3 § rättegångsbalken.**

Häri genom förordnas, att 15 kap. 3 § rättegångsbalken skall erhålla följande ändrade lydelse:

Ej må någon fullmäktig vara i den sak, därmed han sig befattat i annan rätt, såsom domare, eller rättens betjänt, eller hos Konungens befallningshavande å ämbetets vägnar; ej den, som förr varit fullmäktig för vederdelomannen i samma mål; eller den, som själv under målsman står; ej heller den, vars fader eller svärfader, son eller måg, broder eller svåger, i rätten domare sitter. Ej må någon ledamot i överrätten, eller dess betjänt, som årlig lön njuter, låta bruka sig till fullmäktig där eller vid någon underrätt, som därunder lyder; ej heller må vid häradsrätt härads hövdingen eller någon, som i hans ställe är förordnad till domare, eller vid rådstuvurätt någon rättens ledamot fullmäktig vara; dock vare domare eller överrätts betjänt icke förment att vid rätt, som nyss är sagd, tala för skyldeman till och med syskonbarn, eller för omyndig, den han är målsman för.

Gift kvinna, som uppnått tjuguetå års ålder, vare ej på den grund, att hon jämlikt 9 kap. 1 § giftermålsbalken står under mannens målsmanskap, obehörig att vara fullmäktig; dock må hon ej vara fullmäktig, då mannen såsom domare i rätten sitter.

*Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför
Hans Maj:ts Konungen i statsrådet å Stockholms slott
fredagen den 17 december 1915.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Chefen för justitiedepartementet statsrådet Hasselrot anförde följande:

»Rättegångsbalkens 15 kap. 2 § stadgade i sin ursprungliga lydelse, att 'de, som för andra måge tala och svara, skola vara oberyktade, ärlige, redelige och förståndige män'. Enligt ordalydelsen i denna bestämmelse uteslöts alltså kvinna från att uppträda såsom rättegångsombud. Emellertid kan det dragas i tvivelsmål, huruvida med uttrycket 'män' avsetts att uppställa ett ovillkorligt hinder för kvinna att i egenskap av ombud föra talan inför rätta. Praxis synes hava varit ganska skiftande i fråga om tolkningen av detta stadgande; i allmänhet torde dock domstolarna icke hava velat godkänna kvinnor såsom rättegångsfullmäktige. Sedan vid riksdagen fråga blivit väckt om lagens förtydligande i berörda avseende, fick bestämmelsen genom lagen den 19 november 1897 föl-

jande ändrade, nu gällande lydelse: 'De, som för andra må tala och svara, skola vara oberyktade, ärlige, redlige och förståndige.'

Det är således numera fullt klart, att kvinna är behörig att uppträda såsom rättegångsfullmäktig, om hon i övrigt äger de betingelser, som lagen fordrar hos dem, som skola föra andras talan inför rätta. Ogift kvinna är härutinnan likställd med man, men vad gäller gift kvinna, torde ännu 15 kap. 3 § rättegångsbalken lägga hinder i vägen för att hon skall kunna godkännas såsom fullmäktig. Här stadgas nämligen, att den må ej vara fullmäktig, som själv under målsman står. Stadgandet, tillkommet på en tid, då såsom villkor för behörighet att vara rättegångsombud möjligen uppställdes fordran att vara man, och då det i allt fall säkerligen icke ens ifrågasattes, att gift kvinna skulle kunna uppträda i nämnda egenskap, hänför sig uppenbarligen närmast till dem, som äro omyndiga. Stadgandets formulering föranleder emellertid med säkerhet även därtill, att gift kvinna såsom stående under mannens målsmanskap måste anses utesluten från rätten att vara fullmäktig. Men även om domstolarna i överensstämmelse härmed icke velat i allmänhet godtaga de gifta kvinnorna såsom ombud i rättegång, synes man dock icke hava velat tolka bestämmelsen i fråga allt för strängt efter ordalydelsen. Man anser således icke, att stadgandet lägger hinder i vägen för hustru att såsom ombud för mannen föra talan i angelägenheter, som röra henne själv, men där mannen har målsäganderätt. I detta fall talar hon ju i egen sak, och har mannen avstått från sin rätt att företräda hustrun, finnes ringa anledning att giva stadgandet ett sådant innehåll, att gift kvinna även under dylika förhållanden skulle sakna behörighet såsom rättegångsfullmäktig. Vidare lär det på sina ställen icke så sällan förekomma, att hustrun tillåtes att uppträda såsom ombud för sin man i sak, som rör mannen. Huruvida detta under alla förhållanden kan vara riktigt, må lämnas därhän. Gift kvinna har emellertid godkänts såsom ombud för mannen, när det varit fråga om att i hovrätt ingiva vadeinlaga för fullföljd av mannens talan; Kungl. Maj:t har förklarat förevarande stadgande i 15 kap. 3 § rättegångsbalken i detta fall icke tillämpligt. Tvivelaktigt torde vara, om utgången blivit olika, för den händelse hustrun i nämnda fall varit ombud för någon annan än mannen. Det kan, med andra ord, ifrågasättas, huruvida det var målsmannens fullmakt, som upphjälpte bristen i hustruns behörighet, eller om stadgandet i fråga förklarades icke tillämpligt på den grund, att det här endast gällde företräddandet av en part vid ingivande av en skriftlig inlaga men icke vid muntlig förhandling inför domstolen.

Frågan om utvidgad rätt för gift kvinna att uppträda såsom rättegångsfullmäktig var icke på tal i sammanhang med den omredigering av 15 kap. 2 § rättegångsbalken, som ägde rum genom lagen den 19 november 1897 och varvid den oklarhet, som förut rått angående behörighet i förevarande avseende för kvinna överhuvud, undanröjdes. Orsaken härtill är väl närmast att söka däri, att då ännu knappast uppkommit något praktiskt behov av en lagändring i denna riktning. Spörsmålet vidrördes något vid 1903 års riksdag under behandlingen av då väckta motioner angående ändringar i lagstiftningen om hustrus rättsliga ställning i allmänhet. I sitt över dessa motioner avgivna utlåtande yttrade lagutskottet beträffande ifrågavarande stadgande i 15 kap. 3 § rättegångsbalken, att det vore osäkert, om detsamma ägde tillämpning å mannens målsmanskap över hustrun och att det särskilt torde ofta hava förekommit, att hustru godkänts såsom rättegångsfullmäktig för sin man. Det är dock först på senare tid, som frågan om hustrus rätt i förevarande avseende fått ett mera aktuellt intresse, i det att åtskilliga fall inträffat, då domstolarna blivit ställda inför spörsmålet, huruvida en gift kvinnlig advokat äger vid den muntliga förhandlingen inför domstol uppträda såsom rättegångsombud; det gäller således här icke blott ett hustruns mera tillfälliga ombudsmanskap för mannen utan ett yrkesmässigt utövande av rätten att för andra tala och svara. Utgången har åtminstone i ett par kända fall blivit den, att hustru med hänsyn till att hon står under mannens målsmanskap icke blivit godkänd såsom rättegångsombud. Denna tolkning av ifrågavarande lagrum torde också, såsom förut framhållits, få anses vara den riktiga.

Sedan i en vid 1914 års senare riksdag väckt motion framställts förslag bland annat om en lagändring av sådan beskaffenhet, att gift kvinna skulle äga att, utan hinder av giftermålsbalkens bestämmelse i 9 kap. 1 § om mannens målsmansrätt för hustru, vid domstol eller hos annan laga myndighet uppträda såsom rättegångsfullmäktig, har riksdagen i anledning av denna motion uti skrivelse den 17 juli 1914 hemställt, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huruvida och på vad sätt jämväl gift kvinna må kunna tillåtas att inför rätta föra annans talan, samt därefter för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Riksdagen anför i sin berörda skrivelse bl. a. följande:

'Den snabba utveckling av vårt advokatväsende, som de sista årtiondena i alltjämt ökad mån utvisat, har medfört, att även kvinnor vänt sin håg till verksamhet såsom advokater. För en kvinna, som förvärvat juridisk utbildning, erbjuder dessutom nämnda verksamhet för närvarande i vårt land snart sagt det enda arbetsfält, där hon i egentlig

mening kan tillgodogöra sina studier. De ännu för ganska kort tid sedan tvivelsutan sällsynta fall, då parter i rättegång vid domstol låtit sig företrädas av kvinnliga ombud, hava därför på senare tid blivit oftare förekommande. Under dessa omständigheter lærer det icke kunna bestridas, att den lagbestämmelse, vilken utesluter gift kvinna från rätten att vara rättegångsombud, i enskilda fall måste framstå såsom oegentlig och obillig. En kvinnlig advokat, som även efter det hon ingått äktenskap kan finna tid och intresse för den levnadsbana, hon tidigare valt, och genom fortsatt utövning av sitt yrke kan se sig i stånd att bidraga till sin familjs försörjning, ställes sålunda i ett, ingalunda oväsentligt, avseende uti en ogynnsammare ställning än övriga utövare av samma verksamhet. Även om det kan antagas, att en lagändring i nu berörda hänseende skulle kunna bliva till fördel även för kvinnor, vilka utan att äga juridisk bildning utöva vissa slag av praktisk verksamhet, torde dess betydelse dock väsentligen vara begränsad till de egentliga kvinnliga advokaterna. Antalet kvinnor i sistnämnda ställning är väl ännu synnerligen obetydligt, och möjligen kan den ifrågasatta lagändringen till deras förmån snart nog bliva överflödig på grund av de motsedda allmänna reformerna å äktenskapslagstiftningens område. Med hänsyn till den avsevärda betydelse, som för enskilda personer är förbunden med denna frågas lösning utan dröjsmål, har riksdagen likväl ansett motionärernas framställning förtjäna beaktande, desto mera som erforderlig lagändring icke torde vara förenad med avsevärda svårigheter och ej heller i reellt hänseende giva anledning till betänkligheter. Då lagstiftningen icke uppställer annat hinder för gift kvinna att ägna sig åt advokatverksamhet, synes ej heller den inskränkning, som nu gällande bestämmelse i 15 kap. 3 § rättegångsbalken i detta avseende innebär, med fog kunna upprätthållas. Från praktisk synpunkt torde en lagändring av ifrågavarande innebörd icke böra möta gensaga, då därmed endast avses att medgiva gift kvinna samma rättsliga möjlighet att kunna anlitas såsom rättegångsombud, vilken redan förut tillkommer ogift kvinna, samt någon klagan vederligen icke försports över att denna rättighet, sådan den nu gäller, missbrukats eller i övrigt föranlett olägenhet. Härvid må ock erinras om den domstolarna tillkommande befogenheten att avvisa sådana ombud, vilka sakna förmåga att på ett tillfredsställande sätt fylla sin uppgift eller finnas på annat sätt olämpliga att uppträda inför rätta.

Över riksdagens skrivelse hava utlåtanden avgivits av Svea och Göta hovrätter samt hovrätten över Skåne och Blekinge ävensom av Sveriges advokatsamfund.

Svea hovrätt har härvid ifrågasatt, huruvida det kunde vara lämpligt och nödigt att till behandling för sig upptaga frågan om hustrus ställning i förevarande hänseende, då samtidigt lagstiftningsarbete avseende ändrade bestämmelser angående hustrus ställning i allmänhet inom äktenskapet påginge. Tillräckliga skäl lära dock icke föreligga att av sådan anledning fördröja frågans lösning. Bestämmelsen om gift kvinnas obehörighet att för andra tala och svara är av så fristående art, att en lagändring därutinnan icke synes behöva medföra några konsekvenser beträffande hustrus rättsliga ställning i övrigt.

Vad riksdagen anfört om behovet och lämpligheten av en lagändring i det av riksdagen angivna syftet finner jag äga sin fulla riktighet. Att berörda lagstadgande, varigenom gift kvinna uteslutes från fullmäktigskapets utövande, icke står i god överensstämmelse med den uppfattning, vår lag åtminstone numera måste anses intaga i fråga om hustrus ställning inom äktenskapet och hennes rättsliga handlingsförmåga, torde icke kunna bestridas. Mannens rätt och plikt att vara hustruns målsman är nu i flera avseenden begränsad; hustruns förvaltningsrätt kan under vissa förhållanden sträcka sig ut över ett ganska stort område och i samma mån är det hustrun själv, som har att tala och svara i alla de angelägenheter, som sammanhånga med den egna förvaltningen. Hustru betraktas således otvivelaktigt, med de begränsningar, vilka äro betingade av mannens målsmanskap, såsom myndig. Det målsmanskap, en förmyndare utövar, är till sin natur i ganska hög grad skilt från det, som mannen utövar över hustrun; det förra förutsätter brist på förmåga av rättshandlingar, vilken brist utfylles genom förmynderskapet, det senare åter innebär en inskränkning i en för övrigt myndig persons rätt att själv råda över sig och sitt gods. Det kan därför icke gärna möta några teoretiska betänkligheter att göra skillnad mellan omyndigs och gift kvinnas behörighet i det avseende, varom här är fråga. En motsvarande åtskillnad kommer numera till synes även på andra områden, så t. ex. beträffande gift kvinnas rätt att beklåda vissa kommunala befattningar, för vilka lagen eljest uppställer såsom villkor, att innehavaren skall råda över sig och sitt gods.

Det må erkännas, att, såsom även riksdagen nämner i sin skrivelse, den ifrågasatta ändringen icke har större praktisk betydelse åtminstone för närvarande, då antalet kvinnliga advokater ännu torde vara ganska ringa. Det har dock, efter vad det visat sig, blivit allt vanligare, att kvinnor ägna sig åt advokatens yrke; knappast någon annan verksamhetsgren på det juridiska området står kvinnorna till buds. Och även om dessa fall varken äro eller bliva särdeles talrika, kan det dock i det

särskilda fallet för en kvinnlig advokat, som ingår äktenskap, innebära en svår och obillig försämring av hennes ställning, att hon visserligen i övrigt är oförhindrad att fritt utöva sitt yrke, men, när det gäller den viktiga sidan därav att inför rätta företräda sin klient, likställes med en omyndig. Det torde vara svårt att angiva något verkligt skäl för att sålunda låta en kvinna på grund av sitt giftermål förlora en rätt av den art, varom det här är fråga, och som kvinnorna visat sig kunna på ett förtjänstfullt sätt utöva.

När det nu gäller att vidtaga en sådan ändring av föreskrifterna angående dem, som äga föra andras talan inför rätta, att gift kvinna icke skall på den grund, att hon står under mannens målsmanskap, vara obehörig att uppträda såsom fullmäktig, torde dock, såsom Göta hovrätt och hovrätten över Skåne och Blekinge erinrat, för hennes rätt i förevarande avseende böra stadgas den förutsättningen, att hon uppnått den för män och ogifta kvinnor stadgade myndighetsåldern, tjuguetå år. I och med giftermålet är kvinnan att betrakta såsom myndig, så långt vår rätt nu erkänner detta, oavsett att hon icke uppnått den ålder, som eljest är stadgad för erhållande av full rättslig handlingsförmåga. Det torde emellertid vara lämpligt att i detta fall låta den i allmänhet bestämda myndighetsåldern vara avgörande; den gifta kvinnan skulle eljest framför männen och de ogifta kvinnorna vinna en förmån, som icke kan sägas hava något fog för sig.

Bland dem, som icke äga vara fullmäktige, nämnes i 15 kap. 3 § rättegångsbalken jämväl den, vars fader eller svärfader, son eller måg, broder eller svåger i rätten domare sitter. Då släktskap i nu nämnda avseenden grundlägger hinder för en person att vara fullmäktig, måste även förhållandet mellan makar anses vara av den art, att det icke är lämpligt, att hustrun uppträder såsom fullmäktig i mål, där mannen sitter såsom domare. Gift kvinnas rätt att vara rättegångsombud bör således begränsas i detta hänseende.

Göta hovrätt, som erinrar om nyss angivna förhållande, anser förbud även böra stadgas för gift kvinna att inför rätta föra annans talan i mål, däri mannen är motpart eller motparten företrädes av mannen. Medgivnas må, att det knappast skulle vara förenligt med god ordning, om man och hustru på detta sätt stode emot varandra i rättegången, företrädande olika intressen. Men å andra sidan skulle det för visso ganska sällan förekomma, att part uppdroge åt hustrun att föra talan i mål, där mannen vore motpart eller ombud för denne. Förhållandena härutinnan reglera sig säkerligen av sig själva. Påpekas må jämväl, att släktskap mellan parter och ombud eller de olika parternas ombud sinsemellan icke i lag tillagts någon betydelse i fråga om

behörighet att vara fullmäktig. Någon bestämmelse i nämnda hänseende torde därför icke vara behöflig. Ej heller finner jag det vara nödigt att, såsom Göta hovrätt vidare ifrågasätter, i sammanhang med vidtagandet av den föreslagna lagändringen bland de uti 13 kap. 1 § rättegångsbalken uppräknade jäv emot domare införa den omständigheten, att domarens hustru förut varit fullmäktig i det mål, över vilket han sitter såsom domare.

Utöver vad nu nämnts hava hovrätterna icke haft något att erinra beträffande den i riksdagens skrivelse föreslagna lagändringen. Styrelsen för Sveriges advokatsamfund har i frågan gjort det uttalande, att då gällande lagstiftning icke beträffande den allmänna rätten att vara rättegångsombud uppställer andra villkor för män och ogifta kvinnor än de i 15 kap. rättegångsbalken stadgade, styrelsen anser, att bestämmelsen i 3 § av samma kapitel bör ändras därhän, att den icke lägger hinder i vägen för gift kvinna att vara rättegångsfullmäktig.

I det förslag till lag om ändrad lydelse av 15 kap. 3 § rättegångsbalken, som jag låtit utarbета inom justitiedepartementet, är i enlighet med vad nu anförts stadgat, att gift kvinna, som uppnått tjuguetta års ålder, ej skall på den grund, att hon står under mannens målsmanskap, vara obehörig att vara fullmäktig, dock att hon ej må utöva dylikt uppdrag i mål, där mannen sitter såsom domare. Stadgandets formulering giver vid handen, att visserligen målsmanskapet enligt 9 kap. 1 § giftermålsbalken icke i och för sig må utgöra hinder för gift kvinna att vara fullmäktig, men att hon för övrigt måste fylla de kvalifikationer, som lagen uppställer för behörighet i detta avseende. Föreligger alltså det fall, som omtalas i 19 kap. 4 § ärvdabalken, nämligen att mannen eller annan blivit förordnad till god man att utöva hennes rätt i avseende å egendoms förvaltning, måste hon i likhet med omyndig person anses utesluten från rätten att för andra tala och svara.»

Föredragande departementschefen uppläste härefter omförmälda förslag till lag om ändrad lydelse av 15 kap. 3 § rättegångsbalken och hemställde, att lagrådets utlåtande över detta förslag, som var av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen angivna ändamål inhämtas genom utdrag av protokollet.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall.

Ur protokollet:

N. Beite.

Förslag

till

Lag**om ändrad lydelse av 15 kap. 3 § rättegångsbalken.**

Häri genom förordnas, att 15 kap. 3 § rättegångsbalken skall erhålla följande ändrade lydelse:

Ej må någon fullmäktig vara i den sak, därmed han sig befattat i annan rätt, såsom domare, eller rättens betjänt, eller hos Konungens befallningshavande å ämbetets vägnar; ej den, som förr varit fullmäktig för vederdelomannen i samma mål; eller den, som själv under målsman står; ej heller den, vars fader eller svärfader, son eller måg, broder eller svåger, i rätten domare sitter. Ej må någon ledamot i överrätten, eller dess betjänt, som årlig lön njuter, låta bruka sig till fullmäktig där eller vid någon underrätt, som därunder lyder; ej heller må vid häradsrätt härads hövdingen eller någon, som i hans ställe är förordnad till domare, eller vid rådstuvurätt någon rättens ledamot fullmäktig vara; dock vare domare eller överrätts betjänt icke förment att vid rätt, som nyss är sagd, tala för skyldeman till och med syskonbarn, eller för omyndig, den han är målsman för.

Gift kvinna, som uppnått tjuguetå års ålder, vare ej på den grund, att hon står under mannens målsmanskap, obehörig att vara fullmäktig; dock må hon ej utöva dylikt uppdrag i mål, där mannen såsom domare i rätten sitter.

*Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd måndagen
den 10 januari 1916.*

Närvarande:

Justitieråden BERGMAN,
SJÖGREN,
Regeringsrådet PALMGREN,
Justitierådet DYBERG.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 17 december 1915, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen angivna ändamål inhämtas över upprättat förslag till *lag om ändrad lydelse av 15 kap. 3 § rättegångsbalken*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av assessorn Alvar Elis Rodhe.

Lagrådet yttrade:

Enligt förslaget motivering är det endast det i 9 kap. 1 § giftermålsbalken stadgade målsmanskap, som för framtiden skall upphöra att utgöra hinder för gift kvinna att vara rättegångsfullmäktig. Detta synes böra komma till uttryck jämväl i lagtexten, enär mannen även jämlikt 19 kap. 4 § ärvdabalken kan i visst avseende vara målsman för hustrun.

Ur protokollet:

Erik Ölander.

*Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
fredagen den 14 januari 1916.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Chefen för justitiedepartementet statsrådet Hasselrot anmälde lagrådets genom utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden den 17 december 1915 inhämtade utlåtande över upprättat förslag till lag om ändrad lydelse av 15 kap. 3 § rättegångsbalken.

Sedan föredragande departementschefen anförde, att i anledning av vad lagrådet hemställt förslagets avfattning något jämkats i syfte att därav skulle fullt tydligt framgå, att det endast vore det i 9 kap. 1 § giftermålsbalken stadgade målsmanskap, som skulle upphöra att utgöra hinder för gift kvinna att vara rättegångsfullmäktig, samt att därjämte en mindre redaktionell ändring i förslaget vidtagits, uppläste departementschefen lagförslaget i dess omarbetade skick och hemställde, att förslaget måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdde hemställen täcktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle till riksdagen avlåtas proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Erik Ölander.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1916.